

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 19ης Ιουλίου 2012*

«Οδηγία 2006/112/ΕΚ — Άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε' — Άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία στ' και ζ' — Φοροαπαλλαγή των υπηρεσιών διαχείρισεως περιουσίας σε τίτλους (διαχείριση χαρτοφυλακίου)»

Στην υπόθεση C-44/11,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesfinanzhof (Γερμανία) με απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2010, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 31 Ιανουαρίου 2011, στο πλαίσιο της δίκης

Finanzamt Frankfurt am Main V-Höchst

κατά

Deutsche Bank AG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. N. Cunha Rodrigues, πρόεδρο τμήματος, U. Løhmus, A. Rosas (εισηγητή), Α. Ó Caoimh και A. Arabadžiev, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: R. Šeres, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 1ης Μαρτίου 2012,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- το Finanzamt Frankfurt am Main V-Höchst, εκπροσωπούμενο από τον M. Baueregger,
- η Deutsche Bank AG, εκπροσωπούμενη από τους P. Farmer και P. Freund, barristers,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. M. Wissels και M. K. Bulterman,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την C. Murrell, επικουρούμενη από τον R. Hill, solicitor,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις C. Soulay και L. Lozano Palacios καθώς και από τον B.-R. Killmann,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 8ης Μαΐου 2012,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και 135, παράγραφος 1, στοιχεία στ' και ζ', της οδηγίας 2006/112/EK του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 347, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Finanzamt Frankfurt am Main V-Höchst (στο εξής: Finanzamt) και της Deutsche Bank AG Zentrale/Steuerabteilung — Group Tax (στο εξής: Deutsche Bank), που έχει, μεταξύ άλλων, ως αντικείμενο τον χαρακτηρισμό, με σκοπό την απαλλαγή από τον φόρο προστιθέμενης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ), της διαχείρισεως περιουσίας σε τίτλους (διαχείρισεως χαρτοφυλακίου) την οποία πραγματοποιεί η Deutsche Bank.

Το νομικό πλαίσιο

Η νομοθεσία της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 56 της οδηγίας 2006/112 είχε ως εξής, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης:

«1. Ο τόπος παροχής των ακόλουθων υπηρεσιών, οι οποίες παρέχονται σε λήπτες εγκατεστημένους εκτός της Κοινότητας ή σε υποκείμενους στον φόρο εγκατεστημένους μεν εντός της Κοινότητας αλλά εκτός της χώρας του παρέχοντος τις υπηρεσίες, είναι ο τόπος της έδρας της οικονομικής δραστηριότητας του αποκτώντος ή της μόνιμης εγκατάστασής του για την οποία παρασχέθηκαν οι υπηρεσίες αυτές, σε περίπτωση δε έλλειψης έδρας ή μόνιμης εγκατάστασης, ο τόπος της κατοικίας του ή της συνήθους διαμονής του:

[...]

ε) τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες, περιλαμβανομένων των εργασιών αντασφάλισης, με εξαίρεση τη μίσθωση χρηματοθυρίδων,

[...]».

- 4 Σύμφωνα με το άρθρο 135 της οδηγίας αυτής:

«1. Τα κράτη μέλη απαλλάσσουν τις ακόλουθες πράξεις:

α) τις ασφαλιστικές και αντασφαλιστικές εργασίες, στις οποίες περιλαμβάνονται οι συναφείς με αυτές παροχές υπηρεσιών, που πραγματοποιούνται από τους ασφαλιστές και ασφαλιστικούς πράκτορες,

[...]

στ) τις πράξεις, περιλαμβανομένης της διαπραγμάτευσης, με εξαίρεση τη φύλαξη και τη διαχείριση, οι οποίες αφορούν μετοχές και μερίδια εταιρειών ή ενώσεων, ομολογίες και λοιπούς τίτλους, με εξαίρεση τους τίτλους που αντιπροσωπεύουν εμπορεύματα και τα δικαιώματα ή τους τίτλους του άρθρου 15, παράγραφος 2,

ζ) τη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη,

[...]».

Η γερμανική νομοθεσία

- 5 Το άρθρο 3bis, παράγραφος 3, του νόμου περί του φόρου προστιθεμένης αξίας του 2005 (Umsatzsteuergesetz 2005), ως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: UStG), όριζε τα εξής:

«Αν ο λήπτης της παροχής των υπηρεσιών που αναφέρονται στην παράγραφο 4 αποτελεί επιχείρηση, η παροχή υπηρεσιών θεωρείται, κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, ότι εκπληρώνεται στον τόπο όπου ο λήπτης ασκεί τη δραστηριότητά του. Ωστόσο, αν η υπηρεσία παρέχεται στη μόνιμη εγκατάσταση μιας επιχειρήσεως, κρίσιμος είναι ο τόπος της μόνιμης εγκαταστάσεως. Αν ο λήπτης της παροχής των λοιπών υπηρεσιών που περιγράφονται στην παράγραφο 4 δεν είναι επιχείρηση και δεν έχει την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή του εντός τρίτης χώρας, η παροχή της υπηρεσίας θεωρείται ότι εκπληρώνεται στον τόπο όπου ο λήπτης έχει την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή του.»

- 6 Το άρθρο 3bis, παράγραφος 4, σημείο 6, στοιχείο a, του νόμου αυτού όριζε:

«Κατά την έννοια της παραγράφου 3, ως “λοιπές παροχές υπηρεσιών” νοούνται: [...]

a) οι λοιπές παροχές υπηρεσιών του είδους εκείνων που περιγράφονται στο άρθρο 4, σημεία 8, στοιχεία a έως g, και 10, καθώς και η διαχείριση πιστώσεων και ενέγγυων πιστώσεων, [...]».

- 7 Κατά το άρθρο 4, σημείο 8, στοιχεία e και h, του UStG:

«Από τις πράξεις που εμπίπτουν στο άρθρο 1, παράγραφος 1, σημείο 1 απαλλάσσονται:

[...]

e) οι εργασίες, περιλαμβανομένης και της διαπραγματεύσεως, αλλά με εξαίρεση τη φύλαξη και τη διαχείριση, οι οποίες αφορούν τίτλους,

[...]

h) η διαχείριση επενδυτικών κεφαλαίων βάσει του Investmentgesetz [γερμανικού επενδυτικού νόμου] και η διαχείριση ασφαλιστικών φορέων κατά την έννοια του Versicherungsaufsichtsgesetz [γερμανικού νόμου περί εποπτείας των ασφαλίσεων],

[...]».

- 8 Σύμφωνα με εγκύκλιο του ομοσπονδιακού Υπουργείου Οικονομικών, η οποία είναι ερμηνευτική διοικητική οδηγία χωρίς δεσμευτικό χαρακτήρα για τα δικαστήρια:

«Το άρθρο 3bis, παράγραφοι 3 και 4, σκέψη 6, στοιχείο a, του UStG δεν εφαρμόζεται στον καθορισμό του τόπου παροχής υπηρεσιών διαχειρίσεως περιουσίας. Περαιτέρω, δεν είναι δυνατόν να έχει άμεση εφαρμογή το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112/EK, δυνάμει του οποίου ο

τόπος εκτελέσεως καθορίζεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, προκειμένου για “τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες”, σε συνάρτηση με την έδρα ή την εγκατάσταση του λήπτη. Οι “τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες” αντιπροσωπεύουν έννοιες του κοινοτικού δικαίου και πρέπει να ερμηνεύονται ως τέτοιες. Η οδηγία 2006/112/EK —και, μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2006, επίσης η [έκτη οδηγία 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — Κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ L 145, σ. 1)]— δεν [ορίζει] ασφαλώς με ακρίβεια όσα καλύπτονται από τις εν λόγω έννοιες. Εντούτοις, η οδηγία 2006/112/EK περιέχει στο άρθρο της 135, παράγραφος 1, στοιχείο α' έως στ', [...] συγκεκριμένες δηλώσεις επί της ερμηνείας των εννοιών αυτών. Η διαχείριση περιουσίας δεν συγκαταλέγεται όμως στις ανωτέρω διατάξεις. Ούτε προκύπτει από το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112/EK [...] ότι στη διάταξη αυτή πρέπει να περιληφθούν επιπλέον τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες.

Η “διαχείριση περιουσίας” ως ενιαία παροχή υπηρεσίας υπόκειται στον φόρο. Η απαλλαγή του άρθρου 4, σημείο 8, στοιχείο e, του UStG δεν τυγχάνει εφαρμογής, διότι η διαχείριση περιουσίας (διαχείριση χαρτοφυλακίου) δεν ανήκει στις πράξεις οι οποίες εμπίπτουν στις ανωτέρω ευνοϊκές διατάξεις. [...]

Το ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 9 Κατά τη διάρκεια του 2008, η Deutsche Bank παρέσχε, άμεσα ή μέσω θυγατρικών εταιριών, υπηρεσίες διαχείρισεως χαρτοφυλακίου σε πελάτες επενδυτές. Οι επενδυτές αυτοί είχαν επιφορτίσει την Deutsche Bank να διαχειρίζεται αυτοτελώς τους τίτλους, λαμβάνοντας μεν υπόψη τις στρατηγικές επιλογές τους, χωρίς όμως να λαμβάνει προηγουμένως τις οδηγίες τους, καθώς και να προβαίνει στη λήψη όλων των πρόσφορων συναφώς μέτρων. Η Deutsche Bank είχε δικαίωμα διαθέσεως των στοιχείων ενεργητικού (τίτλων) επ' ονόματι και για λογαριασμό των επενδυτών.
- 10 Οι επενδυτές καταβάλλουν ετήσια αμοιβή αντιπροσωπεύουσα το 1,8 % της αξίας της διαχειριζόμενης περιουσίας. Η αμοιβή αυτή περιλαμβάνει ποσό σχετικό με τη διαχείριση της περιουσίας, ύψους 1,2 % της αξίας αυτής, καθώς και ποσό που αφορά την αγορά και πώληση τίτλων, ύψους 0,6 % της αξίας των στοιχείων ενεργητικού. Η αμοιβή αυτή αφορούσε επίσης την τήρηση τρέχοντος λογαριασμού και αποθεματικού λογαριασμού καθώς και τις προμήθειες για την απόκτηση επενδυτικών μεριδίων, συμπεριλαμβανομένων και των μεριδίων αμοιβαίων κεφαλαίων, τα οποία διαχειρίζονταν επιχειρήσεις της Deutsche Bank.
- 11 Στο τέλος εκάστου τριμήνου και εκάστου έτους, κάθε επενδυτής ελάμβανε έκθεση περί της πορείας της διαχείρισεως της περιουσίας του και είχε το δικαίωμα να ανακαλέσει την εντολή του οποιαδήποτε στιγμή και χωρίς προειδοποίηση.
- 12 Με την περιοδική της δήλωση για τη λογιστική περίοδο του Μαΐου του 2008, η Deutsche Bank διευκρίνισε στο Finanzamt ότι θεωρούσε ότι οι υπηρεσίες τις οποίες παρέχει στο πλαίσιο της διαχείρισεως χαρτοφυλακίου απαλλάσσονται του φόρου, δυνάμει του άρθρου 4, σημείο 8, του UStG, προκειμένου περί επενδυτών επί του γερμανικού εδάφους και επί του υπολοίπου εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επισήμανε επίσης ότι φρονούσε, σύμφωνα με το άρθρο 3bis, παράγραφος 4, σημείο 6, στοιχείο a, του UStG, ότι οι εν λόγω υπηρεσίες απαλλάσσονται του φόρου όταν παρέχονται σε επενδυτές εγκατεστημένους σε τρίτα κράτη.
- 13 Το Finanzamt απέρριψε την επιχειρηματολογία αυτή και, στις 29 Απριλίου 2009, εξέδωσε πράξη προκαταβολής του ΦΠΑ για την περίοδο του Μαΐου του 2008, λαμβάνοντας υπόψη ως φορολογητέες και μη απαλλασσόμενες τις εν λόγω πράξεις διαχείρισεως χαρτοφυλακίου για λογαριασμό των επενδυτών.

- 14 Η διοικητική ένσταση της Deutsche Bank κατά της πράξεως αυτής επιβολής φόρου απορρίφθηκε. Αντιθέτως, το Finanzgericht (φορολογικό δικαστήριο) δέχτηκε την ασκηθείσα ενώπιόν του από την Deutsche Bank προσφυγή. Στη συνέχεια, το Finanzamt κατέθεσε αίτηση αναίρεσεως (Revision) ενώπιον του Bundesfinanzhof (ομοσπονδιακού φορολογικού δικαστηρίου) κατά της εκδοθείσας από το Finanzgericht αποφάσεως.
- 15 Το Bundesfinanzhof, έχοντας αμφιβολίες, μεταξύ άλλων, περί του χαρακτηρισμού της διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου όσον αφορά τις απαλλαγές του ΦΠΑ, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Απαλλάσσεται από τον φόρο η διαχείριση [χαρτοφυλακίου], την οποία αναλαμβάνει έναντι αμοιβής υποκείμενος στον φόρο, ο οποίος αποφασίζοντας κατά τη δική του κρίση διενεργεί αγορά και πώληση τίτλων,
- μόνον ως συλλογική διαχείριση αμοιβαίων κεφαλαίων περισσότερων επενδυτών κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας [2006/112], ή και
- ως ατομική διαχείριση χαρτοφυλακίου μεμονωμένων επενδυτών κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας [2006/112] (ως πράξη που αφορά τίτλους ή ως διαπραγμάτευση τέτοιας πράξεως);
- 2) Στο πλαίσιο της διακρίσεως μεταξύ κύριας και παρεπόμενης παροχής, ποια σημασία έχει το κριτήριο ότι η παρεπόμενη παροχή δεν αποτελεί αυτοσκοπό για τους πελάτες, αλλά το μέσο για να απολαύσουν υπό τις καλύτερες συνθήκες την κύρια υπηρεσία του παρέχοντος τις οικείες υπηρεσίες, σε σχέση με τη χωριστή χρέωση της παρεπόμενης υπηρεσίας και τη δυνατότητα παροχής της παρεπόμενης υπηρεσίας από τρίτους;
- 3) Αφορά το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας [2006/112] μόνον τις πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', της οδηγίας [2006/112] ή και τη [διαχείριση χαρτοφυλακίου], ακόμη και αν η εν λόγω πράξη δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της τελευταίας διατάξεως;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 16 Με το δεύτερο ερώτημα, το οποίο αρμόζει να εξετασθεί πρώτον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, στο πλαίσιο της διακρίσεως μεταξύ, αφενός, της κύριας παροχής και, αφετέρου, της παρεπόμενης παροχής διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, όπως αυτή της κύριας δίκης, ήτοι αμειβόμενης δραστηριότητας η οποία συνίσταται, για έναν υποκείμενο στον φόρο, στην κατά την κρίση του λήψη αποφάσεων αγοράς και πώλησεως τίτλων και εκτέλεση των αποφάσεων αυτών με την αγορά και πώληση τίτλων, να διευκρινισθεί ποια σημασία πρέπει να αποδοθεί στο κριτήριο ότι η παρεπόμενη παροχή δεν αποτελεί αυτοσκοπό για τους πελάτες, αλλά το μέσο για να απολαύσουν υπό τις καλύτερες συνθήκες την κύρια υπηρεσία του παρέχοντος τις οικείες υπηρεσίες, σε σχέση με τη χωριστή χρέωση της παρεπόμενης υπηρεσίας και τη δυνατότητα παροχής της παρεπόμενης υπηρεσίας από τρίτους.
- 17 Εκ προοιμίου, παρατηρείται ότι δραστηριότητα διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, όπως αυτή της Deutsche Bank στη διαφορά της κύριας δίκης, περιέχει πλείονα στοιχεία.
- 18 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, όταν μια πράξη συγκροτείται από δέσμη στοιχείων ή πράξεων, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι συνθήκες υπό τις οποίες τελέστηκε, προκειμένου να καθοριστεί, μεταξύ άλλων, αν πρόκειται για δύο ή περισσότερες διακριτές πράξεις ή για ενιαία πράξη

(βλ., συναφώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 27ης Οκτωβρίου 2005, C-41/04, *Levob Verzekeringen* και *OV Bank*, Συλλογή 2005, σ. I-9433, σκέψη 19, καθώς και της 10ης Μαρτίου 2011, C-497/09, C-499/09, C-501/09 και C-502/09, *Bog κ.λπ.*, Συλλογή 2011, σ. I-1457, σκέψη 52).

- 19 Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπάρχει ενιαία παροχή οσάκις ένα στοιχείο πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί την κύρια παροχή, ενώ ένα άλλο στοιχείο πρέπει να θεωρηθεί παρεπόμενη παροχή υποκείμενη από φορολογικής απόψεως στην ίδια μεταχείριση με την κύρια παροχή (βλ., απόφαση της 15ης Μαΐου 2001, C-34/99, *Primback*, Συλλογή 2001, σ. I-3833, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 20 Ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι μπορεί επίσης να υφίσταται ενιαία παροχή, προκειμένου για τον ΦΠΑ, υπό άλλες περιστάσεις.
- 21 Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση όταν δύο ή περισσότερα στοιχεία υπηρεσίας που παρέσχε ο υποκείμενος στον φόρο προς τον καταναλωτή, όπου ως καταναλωτής νοείται ο μέσος καταναλωτής, συνδέονται τόσο στενά μεταξύ τους ώστε αντικειμενικά αποτελούν μόνο μία αδιάσπαστη οικονομική παροχή, της οποίας η διαίρεση θα ήταν τεχνητή (απόφαση *Levob Verzekeringen* και *OV Bank*, προπαρατεθείσα, σκέψη 22).
- 22 Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών και προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να θεωρηθεί ότι, με το δεύτερο ερώτημά του, το δικαστήριο αυτό τείνει, κατ' ουσίαν, να χαρακτηρίσει, για τους σκοπούς του ΦΠΑ, την παροχή υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου της κύριας δίκης, η οποία είναι αμειβόμενη δραστηριότητα συνιστάμενη, για έναν υποκείμενο στον φόρο, στην αυτοτελή λήψη αποφάσεων αγοράς και πωλήσεως τίτλων και εκτέλεση των αποφάσεων αυτών με την αγορά και πώληση τίτλων, και, ειδικότερα, να καθορίσει αν η δραστηριότητα αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως ενιαία οικονομική παροχή.
- 23 Λαμβανομένων υπόψη, σύμφωνα με την παρατιθέμενη στη σκέψη 18 της παρούσας αποφάσεως νομολογία, όλων των περιστάσεων υπό τις οποίες διεξάγεται η εν λόγω παροχή υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, προκύπτει ότι η παροχή αυτή συνίσταται, κατ' ουσίαν, στην παροχή υπηρεσιών αναλύσεως και εποπτείας της περιουσίας του επενδυτή, αφενός, αλλά και στην καθεαυτή αγορά και πώληση τίτλων, αφετέρου.
- 24 Είναι αληθές ότι τα δύο αυτά στοιχεία της παροχής υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου δύνανται να παρέχονται χωριστά. Συγκεκριμένα, ένας επενδυτής μπορεί να επιθυμεί μόνον υπηρεσίες παροχής συμβουλών και να προτιμά να αποφασίζει και να εκτελεί ο ίδιος τις επενδυτικές πράξεις. Αντιστρόφως, ένας επενδυτής ο οποίος επιθυμεί να λαμβάνει ο ίδιος τις αποφάσεις επενδύσεως τίτλων και, γενικότερα, να διαρθρώνει και να εποπτεύει την περιουσία του, χωρίς να πραγματοποιεί τις πράξεις αγοράς και πωλήσεως, δύναται να χρησιμοποιεί ενδιάμεσον γι' αυτό το είδος πράξεων.
- 25 Ωστόσο, ο μέσος επενδυτής, στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, όπως της *Deutsche Bank* στη διαφορά της κύριας δίκης, αναζητεί ακριβώς τον συνδυασμό των δύο αυτών στοιχείων.
- 26 Όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 30 των προτάσεών της, η λήψη αποφάσεων για την καλύτερη στρατηγική αγοράς, πωλήσεως ή διατηρήσεως τίτλων δεν έχει νόημα για τους επενδυτές στο πλαίσιο παροχής διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, αν η στρατηγική αυτή δεν τεθεί σε εφαρμογή. Ομοίως, στερείται νοήματος η πραγματοποίηση ή η μη πραγματοποίηση, αναλόγως της περιπτώσεως, πωλήσεων και αγορών χωρίς γνωμάτευση ειδικού και χωρίς προηγούμενη ανάλυση της αγοράς.
- 27 Επομένως, στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου της κύριας δίκης, τα δύο αυτά στοιχεία δεν είναι μόνον αρρήκτως ενωμένα, αλλά πρέπει, επιπλέον, να τοποθετηθούν επί ίσης βάσεως. Συγκεκριμένα, αμφότερα είναι απαραίτητα για την πραγματοποίηση της συνολικής παροχής, οπότε δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί το μεν ως κύρια παροχή και το δε ως παρεπόμενη.

- 28 Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι τα εν λόγω στοιχεία συνδέονται τόσο στενά μεταξύ τους ώστε αντικειμενικώς αποτελούν μόνο μία αδιάσπαστη οικονομική παροχή, της οποίας η διαίρεση θα ήταν τεχνητή.
- 29 Κατόπιν των προηγούμενων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η παροχή υπηρεσιών διαχείρισης χαρτοφυλακίου, όπως αυτή της κύριας δίκης, ήτοι η αμειβόμενη δραστηριότητα η οποία συνίσταται, για έναν υποκείμενο στον φόρο, στην αυτοτελή λήψη αποφάσεων αγοράς και πώλησης τίτλων και εκτέλεση των αποφάσεων αυτών με την αγορά και πώληση τίτλων, αποτελείται από δύο στοιχεία τα οποία συνδέονται τόσο στενά μεταξύ τους ώστε αντικειμενικώς να αποτελούν μόνο μία αδιάσπαστη οικονομική παροχή.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 30 Με το πρώτο ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξετασθεί δεύτερο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία στ' ή ζ', της οδηγίας 2006/112 έχει την έννοια ότι η διαχείριση χαρτοφυλακίου, όπως αυτή της κύριας δίκης, απαλλάσσεται του ΦΠΑ σύμφωνα με τη διάταξη αυτή.
- 31 Όσον αφορά την απαλλαγή που προβλέπει το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2006/112, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η έννοια της διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων δεν ορίζεται στην οδηγία 2006/112. Το Δικαστήριο εντούτοις διευκρίνισε ότι οι πράξεις τις οποίες αφορά η εν λόγω απαλλαγή είναι αυτές που προσιδιάζουν στη δραστηριότητα των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων (απόφαση της 4ης Μαΐου 2006, C-169/04, Abbey National, Συλλογή 2006, σ. I-4027, σκέψη 63).
- 32 Συναφώς, από το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 85/611/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με ορισμένους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΟΣΕΚΑ) (ΕΕ L 375, σ. 3), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2001/108/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Ιανουαρίου 2002 (ΕΕ L 41, σ. 35), απορρέει ότι πρόκειται για οργανισμούς με μοναδικό αντικείμενο τις συλλογικές επενδύσεις, σε κινητές αξίες και/ή σε άλλα ρευστά χρηματοπιστωτικά στοιχεία, των κεφαλαίων που συγκεντρώνουν από το κοινό και των οποίων η λειτουργία βασίζεται στην αρχή της κατανομής των κινδύνων, και των οποίων τα μερίδια, μετά από αίτηση των κομιστών, εξαγοράζονται ή εξοφλούνται άμεσα ή έμμεσα, με στοιχεία του ενεργητικού του οργανισμού αυτού.
- 33 Ειδικότερα, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 14 και 15 των προτάσεών της, πρόκειται για αμοιβαία κεφάλαια, στα οποία πολλές επενδύσεις περιλαμβάνονται και κατανέμονται σε πολλούς τίτλους, οι οποίοι δύνανται να αποτελούν αντικείμενο διαχείρισης προς επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων και επί των οποίων οι ατομικές επενδύσεις δύνανται να είναι σχετικώς μικρές. Τα αμοιβαία αυτά κεφάλαια διαχειρίζονται τις επενδύσεις τους ιδίω ονόματι και για λογαριασμό τους, ενώ κάθε επενδυτής κατέχει μερίδα στο κεφάλαιο, αλλά όχι καθεαυτούς τους επενδυτικούς τίτλους που απέκτησε το αμοιβαίο κεφάλαιο.
- 34 Αντιθέτως, παροχές, όπως αυτές τις οποίες πραγματοποιεί η Deutsche Bank στην υπόθεση της κύριας δίκης, αφορούν γενικώς τα περιουσιακά στοιχεία ενός μόνον προσώπου, των οποίων η συνολική αξία πρέπει να είναι σχετικώς υψηλή ώστε η διαχείρισή τους να είναι αποδοτική. Ο διαχειριστής του χαρτοφυλακίου αγοράζει και πωλεί επενδυτικά προϊόντα επ' ονόματι και για λογαριασμό του επενδυτή, ο οποίος διατηρεί την κυριότητα των διαφόρων τίτλων καθόλη τη διάρκεια αλλά και μετά τον τερματισμό της συμβάσεως.

- 35 Συνεπώς, η δραστηριότητα διαχείρισεως χαρτοφυλακίου την οποία πραγματοποιεί η Deutsche Bank στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν αντιστοιχεί στην έννοια της «διαχείρισεως αμοιβαίων κεφαλαίων» κατά την έννοια του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2006/112.
- 36 Όσον αφορά το περιεχόμενο του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι οι σχετικές με τις μετοχές και τους λοιπούς τίτλους εργασίες είναι οι πράξεις που διενεργούνται στην αγορά των κινητών αξιών και ότι το εμπόριο των τίτλων περιλαμβάνει πράξεις που μεταβάλλουν τη νομική και οικονομική κατάσταση μεταξύ των συμβαλλομένων (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 5ης Ιουνίου 1997, C-2/95, SDC, Συλλογή 1997, σ. I-3017, σκέψεις 72 και 73, καθώς και της 5ης Ιουλίου 2012, C-259/11, DTZ Zadelhoff, σκέψη 22).
- 37 Οι όροι «εργασίες [...] οι οποίες αφορούν τίτλους» κατά την έννοια της ίδιας αυτής διατάξεως αφορούν, επομένως, πράξεις δυνάμενες να δημιουργήσουν, να τροποποιήσουν ή να εξαλείψουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις επί των τίτλων των συμβαλλομένων μερών (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2001, C-235/00, CSC Financial Services, Συλλογή 2001, σ. I-10237, σκέψη 33, και DTZ Zadelhoff, προπαρατεθείσα, σκέψη 23).
- 38 Όπως διαπιστώθηκε στη σκέψη 23 της παρούσας αποφάσεως, η παροχή υπηρεσιών διαχείρισεως χαρτοφυλακίου της κύριας δίκης αποτελείται ουσιαστικώς από δύο στοιχεία, ήτοι, αφενός, από την παροχή υπηρεσιών αναλύσεως και εποπτείας της περιουσίας του επενδυτή καθώς και, αφετέρου, από την καθεαυτή παροχή υπηρεσιών αγοράς και πωλήσεως.
- 39 Μολονότι οι παροχές υπηρεσιών αγοράς και πωλήσεως τίτλων δύνανται να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/112, αντιθέτως, δεν ισχύει το αυτό για τις παροχές υπηρεσιών αναλύσεως και εποπτείας της περιουσίας, εφόσον οι τελευταίες αυτές παροχές δεν προϋποθέτουν οπωσδήποτε την πραγματοποίηση πράξεων δυνάμενων να δημιουργήσουν, να τροποποιήσουν ή να εξαλείψουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών επί των τίτλων.
- 40 Η Deutsche Bank και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρούν ότι η ουσία της επίδικης παροχής διαχείρισεως χαρτοφυλακίου έγκειται στην ενεργό πράξη αγοράς και πωλήσεως τίτλων και, για τον λόγο αυτόν, η παροχή αυτή πρέπει να απαλλάσσεται του ΦΠΑ σύμφωνα με το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/112. Το Finanzamt, καθώς και η Γερμανική Κυβέρνηση, η Ολλανδική Κυβέρνηση, και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονούν ότι πρέπει μάλλον να τη θεωρήσουν ως παροχή υπηρεσιών αναλύσεως και εποπτείας, μη δυνάμενη να απολαύει της απαλλαγής που προβλέπει η διάταξη αυτή.
- 41 Ωστόσο, από τη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι τα συνιστώντα την παροχή αυτή στοιχεία αποτελούν για τον μεν κύρια παροχή και για τον δε παρεπόμενη παροχή. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία αυτά πρέπει να τοποθετηθούν επί ίσης βάσεως.
- 42 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, οι οριζόμενες στο άρθρο 135, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/112 απαλλαγές πρέπει να νοούνται συστατικώς, δεδομένου ότι οι απαλλαγές αυτές αποτελούν παρεκκλίσεις από τη γενική αρχή σύμφωνα με την οποία ο ΦΠΑ επιβάλλεται σε κάθε παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας από υποκείμενο στον φόρο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 20ής Νοεμβρίου 2003, C-8/01, Taksatorringen, Συλλογή 2003, σ. I-13711, σκέψη 36, και DTZ Zadelhoff, προπαρατεθείσα, σκέψη 20).
- 43 Επομένως, η εξεταζόμενη εν προκειμένω παροχή δεν εμπίπτει στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/112, δεδομένου ότι, όσον αφορά την επιβολή ΦΠΑ, μπορεί να ληφθεί υπόψη μόνο ως σύνολο.

- 44 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από την οικονομία της οδηγίας 2006/112. Συγκεκριμένα, όπως υποστήριξαν η Γερμανική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, η διαχείριση των «αμοιβαίων κεφαλαίων» από ειδικές εταιρίες διαχείρισεως, απαλλασσόμενη από τον φόρο δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2006/112, αφορά ένα είδος παροχής υπηρεσιών διαχείρισεως περιουσίας σε τίτλους. Αν το είδος αυτό παροχής υπηρεσιών διαχείρισεως περιουσίας σε τίτλους ενέπιπτε ήδη στη φορολογική απαλλαγή των σχετικών με τίτλους πράξεων που προβλέπει το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της ίδιας οδηγίας δεν θα υπήρχε λόγος να προστεθεί ειδική προς τούτο απαλλαγή στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της εν λόγω οδηγίας.
- 45 Τέλος, διαπιστώνεται ότι η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας δεν θέτει υπό αμφισβήτηση το συμπέρασμα αυτό. Όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 60 των προτάσεών της, η αρχή αυτή δεν επιτρέπει την επέκταση του πεδίου εφαρμογής απαλλαγής ελλείψει σαφούς σχετικής διατάξεως. Συγκεκριμένα, η αρχή αυτή δεν είναι κανόνας πρωτογενούς δικαίου δυνάμενος να καθορίσει το κύρος μιας απαλλαγής, αλλά ερμηνευτική αρχή η οποία πρέπει να εφαρμόζεται παραλλήλως με την αρχή ότι οι απαλλαγές πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικώς.
- 46 Κατόπιν των προηγούμενων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία στ' ή ζ', της οδηγίας 2006/112 έχει την έννοια ότι η διαχείριση χαρτοφυλακίου, όπως αυτή της κύριας δίκης, δεν απαλλάσσεται του ΦΠΑ σύμφωνα με τη διάταξη αυτή.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 47 Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112 έχει την έννοια ότι εφαρμόζεται αποκλειστικώς στις παροχές υπηρεσιών τις οποίες απαριθμεί το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', της εν λόγω οδηγίας ή περιλαμβάνει και την παροχή υπηρεσιών διαχείρισεως χαρτοφυλακίου, ακόμη και αν η εν λόγω πράξη δεν εμπίπτει στη διάταξη αυτή.
- 48 Το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας ΦΠΑ όριζε ότι, όσον αφορά τις τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες, περιλαμβανομένων και των εργασιών αντασφαλίσεως, με εξαίρεση τη μίσθωση χρηματοθυρίδων, ο τόπος παροχής των υπηρεσιών αυτών, οι οποίες παρέχονται σε λήπτες εγκατεστημένους εκτός της Κοινότητας ή σε υποκείμενους στον φόρο εγκατεστημένους μεν εντός της Κοινότητας αλλά εκτός της χώρας του παρέχοντος τις υπηρεσίες, είναι ο τόπος της έδρας της οικονομικής δραστηριότητας του αποκτώντος ή της μόνιμης εγκαταστάσεώς του για την οποία παρασχέθηκαν οι υπηρεσίες αυτές, σε περίπτωση δε ελλείψεως έδρας ή μόνιμης εγκαταστάσεως, ο τόπος της κατοικίας του ή της συνήθους διαμονής του.
- 49 Κατά το γράμμα της, η διάταξη αυτή αποσκοπούσε στον προσδιορισμό του τόπου παροχής, προκειμένου για τον ΦΠΑ, των τραπεζικών, χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών εργασιών, περιλαμβανομένων των εργασιών αντασφαλίσεως. Από αυτής της απόψεως η εν λόγω διάταξη δεν περιελάμβανε μνεία περί των παροχών υπηρεσιών που απαριθμεί το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ'. Αντιθέτως, προέβλεπε μία μόνον εξαίρεση, ήτοι τη σχετική με τη μίσθωση χρηματοθυρίδων.
- 50 Η Deutsche Bank, το Finanzamt, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή φρονούν ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112 δεν μπορεί να περιορίζεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', της ίδιας οδηγίας.
- 51 Η Γερμανική Κυβέρνηση, παραπέμποντας στις σκέψεις 31 και 32 της αποφάσεως της 22ας Οκτωβρίου 2009, C-242/08, Swiss Re Germany Holding (Συλλογή 2009, σ. I-10099), υποστηρίζει την αντίθετη άποψη. Κατά την άποψη της κυβερνήσεως αυτής, το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση εκείνη, ότι η

ορθή λειτουργία και η ομοιόμορφη ερμηνεία του κοινού συστήματος του ΦΠΑ συνεπάγονται ότι οι έννοιες των «ασφαλιστικών εργασιών» και «εργασιών αντασφάλισης», που περιλαμβάνονται στις διατάξεις της έκτης οδηγίας 77/388 και οι οποίες αντιστοιχούν στα άρθρα 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και 135, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2006/112, δεν καθορίζονται διαφορετικώς αναλόγως του αν χρησιμοποιούνται στη μεν ή στη δε διάταξη. Η συλλογιστική αυτή πρέπει, κατ' αναλογία, να εφαρμοστεί στις «χρηματοοικονομικές εργασίες».

- 52 Ωστόσο, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 69 των προτάσεων της, η αιτιολογία της προαναφερθείσας αποφάσεως Swiss Re Germany Holding συνδέεται με το ότι τα άρθρα 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και 135, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2006/112 χρησιμοποιούν κατ' ουσίαν παρεμφερή διατύπωση όσον αφορά την ασφάλιση, ήτοι τις «ασφαλιστικές εργασίες, περιλαμβανομένων των εργασιών αντασφάλισης» η μεν και «ασφαλιστικές και αντασφαλιστικές εργασίες» η δε.
- 53 Αντιθέτως, δεν υφίσταται ανάλογη σχέση μεταξύ των «τραπεζικών» και «χρηματοοικονομικών» εργασιών για τις οποίες γίνεται λόγος στο άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας αυτής και μιας οποιασδήποτε πράξεως από τις απαριθμούμενες στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία β' έως ζ', αυτής. Καμία από τις τελευταίες αυτές διατάξεις δεν χρησιμοποιεί τους όρους «τραπεζικές» ή «χρηματοοικονομικές». Οι απαριθμούμενες συναφώς πράξεις είναι χρηματοοικονομικής φύσεως και πολλές από αυτές δύναται να πραγματοποιηθούν από τράπεζες, όχι όμως αποκλειστικώς. Επιπλέον, πόρρω απέχουν από το να αποτελούν εξαντλητικό κατάλογο των πράξεων οι οποίες δύναται να πραγματοποιηθούν από τράπεζα ή να χαρακτηρισθούν ως «χρηματοοικονομικές».
- 54 Καθόσον η διαχείριση χαρτοφυλακίου την οποία πραγματοποιεί η Deutsche Bank στη διαφορά της κύριας δίκης είναι παροχή υπηρεσιών χρηματοοικονομικής φύσεως και το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112 δεν επιδέχεται συσταλτικής ερμηνείας (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, C-327/94, Dudda, Συλλογή 1996, σ. I-4595, σκέψη 21, καθώς και Levob Verzekering, προπαρατεθείσα, σκέψη 34 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), πρέπει να θεωρηθεί ότι η δραστηριότητα αυτή, ως χρηματοοικονομική πράξη, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112.
- 55 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112 έχει την έννοια ότι δεν εφαρμόζεται αποκλειστικώς στις παροχές υπηρεσιών που απαριθμεί το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', της εν λόγω οδηγίας, αλλά και στις παροχές υπηρεσιών διαχείρισεως χαρτοφυλακίου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 56 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Η παροχή υπηρεσιών διαχείρισεως περιουσίας σε τίτλους, όπως αυτή της κύριας δίκης, ήτοι η αμειβόμενη δραστηριότητα η οποία συνίσταται, για έναν υποκείμενο στον φόρο, στην αυτοτελή λήψη αποφάσεων αγοράς και πωλήσεως τίτλων και εκτέλεση των αποφάσεων αυτών με την αγορά και πώληση τίτλων, αποτελείται από δύο στοιχεία τα οποία συνδέονται τόσο στενά μεταξύ τους ώστε αντικειμενικώς να αποτελούν μόνο μία αδιάσπαστη οικονομική παροχή.

- 2) Το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία στ' ή ζ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας, έχει την έννοια ότι η διαχείριση περιουσίας σε τίτλους, όπως αυτή της κύριας δίκης, δεν απαλλάσσεται από τον φόρο προστιθέμενης αξίας σύμφωνα με τη διάταξη αυτή.
- 3) Το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112 έχει την έννοια ότι δεν εφαρμόζεται αποκλειστικώς στις παροχές υπηρεσιών που απαριθμεί το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', της εν λόγω οδηγίας, αλλά και στις παροχές υπηρεσιών διαχείρισεως περιουσίας σε τίτλους.

(υπογραφές)